

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 5

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ:
РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
ВИПУСК 22

6. Thomas A. Angelo, K. Patricia Cross. Classroom Assessment Techniques: a Handbook for College Teachers – 2nd ed. Copyright © 1993 by John Wiley & Sons, Inc., 427 p.

7. AAHE Assessment Forum, 1992, <http://www.aahe.org/assessment/principi.htm>

УДК 006.378

Сліначук С. Б.

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФОРМАТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Проаналізовано практичні кроки України щодо забезпечення якості вищої освіти. Структурні та якісні реформи визначено, складовими модернізації системи вищої освіти України.

Аннотация. Проанализировано практические шаги Украины относительно обеспечения качества высшего образования. Структурные и качественные реформы определено, как составляющие модернизации системы высшего образования Украины.

Summary. Practical analysis of Ukraine's steps to ensure the quality of higher education. Structural reforms and quality identified components of modernization of higher education in Ukraine.

Постановка завдання та актуальність. Питання забезпечення якості вищої освіти актуальні, як для сучасного європейського освітнього простору, так і для України.

Україна офіційно стала членом Болонського процесу 19 травня 2005 року, коли її представник підписав декларацію Бергенської конференції [5]. Приєднавшись до Болонського процесу, Україна взяла на себе зобов'язання здійснювати роботу з приведення якості національної освіти у відповідність до європейських стандартів

Прикладна роль Болонського процесу для Європи полягає у тому, що він є засобом надання європейській освіті привабливості, якості, мобільності та неперервності [8]. Болонський процес для України — це засіб інтегрування національної освіти у європейський освітній простір за рахунок її гармонізації та переведення на якісно новий рівень.

Метою даної статті є аналіз практичних кроків України щодо забезпечення якості вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До питань забезпечення та управління якістю вищої освіти долучені управлінці галузі освіти, практики та вчені. Якість вищої освіти виступає предметом філософських, психологічних, педагогічних, політологічних, економічних, соціологічних, кваліметричних досліджень [9].

Сутнісна та змістовна сторона забезпечення якості вищої освіти стала предметом серйозного аналізу у наукових працях В. Андрущенко, В. Байденка, Я. Болобаша, І. Жовтої, В. Журавського, М. Згуровського, М. Степка, В. Семиноженка та інших [1].

У виступах і доповідях Кременя В. Г., Огнев'юка В. О., Хоружої Л. Л., Дем'яненко Н. М., Мартиненко С. М., Бобрицької В. І. наріжним каменем постає питання кардинального поліпшення якості вищої освіти.

Теоретичними питаннями, пов'язаними із системою управління якістю у ВНЗ, займалися такі науковці, як Віткін Л.М., Волков О.І., Зенкін А.С Хімичева А.І., Демиденко О.А. Їх наукові доробки в питаннях впровадження зокрема нормативно-правового забезпечення якості вищої освіти, процесним підходом та економічною ефективністю системи управління якістю — ще не достатньо вивчені та оцінені [2], [3].

Аналіз матеріалів останніх наукових досліджень стану даної проблеми Хімичевою А. І. [2] свідчать:

— про проблеми стосовно правового забезпечення, підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації, фахівців з питань якості вищої освіти;

— про відсутність комплексного підходу до розроблення і впровадження стандартів якості вищої освіти;

— про відсутність системного підходу до управління якістю вищої освіти;

— про необхідність розроблення єдиної загальнодержавної програми забезпечення якості вищої освіти.

На думку вітчизняних вчених, забезпечення якості вищої освіти і її вплив на розвиток економіки — повинні стати стратегічним національним соціально-культурним пріоритетом України [4].

Ця тема звучала з вуст учасників Всеукраїнської науково-методичної конференції «Моніторинг якості вищої освіти: теорія та практика», яка проходила в стінах Київського міського педагогічного університету імені Б. Д. Грінченка у 16-17 грудня 2009 р. а також на перших Всеукраїнських Морозівських педагогічних читаннях «Актуальні проблеми педагогіки вищої школи в руслі Болонського реформування», яка відбувалась 12-13 лютого у Національному педагогічному університеті ім. М. Драгоманова.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом, європейські вимоги у плані забезпечення якості передбачають здійснення наступних заходів:

1. Розробка рекомендації щодо запровадження національних Стандартів гарантії якості та Рекомендацій для забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

2. Створення, розвиток і гармонізація національних систем акредитації та національного освітнього акредитаційного центру.

3. Підвищення міжнародного рівня участі України у зовнішній системі забезпечення якості.

4. Розробка та запровадження правових механізмів участі роботодавців у процедурі контролю та суспільної відповідальності за якість вищої професійної освіти.

5. Підвищення рівня участі студентів у національній системі забезпечення якості.

6. Розробка і впровадження у ВНЗ внутрішніх систем управління якістю.

7. Перенесення акценту з процедур зовнішнього контролю якості освітнього процесу і його результатів на базі національних систем атестації і акредитації у бік внутрішнього управління ВНЗ із обов'язковим здійсненням процедур самооцінки та самоконтролю якості надання освітньої послуги.

8. Запровадження постійно діючого моніторингу якості вищої освіти із врахуванням світового, європейського та національного досвіду.

9. Удосконалення рейтингової системи оцінювання результатів діяльності вищих навчальних закладів як інструментів управління якістю вищої освіти.

10. Запровадження і розвиток практики забезпечення доступності і прозорості інформації з питань забезпечення якості у вищій освіті на всіх рівнях: окремого ВНЗ, національному та міжнародному [6].

На сьогодні практично всі країни вжили відповідних заходів для запровадження системи забезпечення якості, що базується на критеріях, визначених міжнародними угодами. Впевнені поступальні кроки робить і Україна реалізуючи власну стратегію реформування системи вищої освіти в плані забезпечення її якості.

Оскільки Україна — європейська країна то, цілком логічно, що українська система вищої освіти повинна розвиватись у відповідності до міжнародних тенденцій розвитку вищої освіти. Вирішити проблему інтеграції національної системи вищої освіти у Європейський освітній простір, можливо лише через виконання великого об'єму робіт.

Для цього спершу було проведено ґрунтовний порівняльний аналіз вітчизняної системи науки й освіти з європейською (за болонською моделлю). За результатами цього аналізу було визначено, що потрібно змінити в українській системі науки й освіти. На нашу думку увесь подальший комплекс реформ, які заплановані та активно проводяться Україною у відповідності до Болонських вимог можна згрупувати у два великі блоки (рис 1).

Перший блок — *організаційно-структурні реформи*. Їх суть полягала у гармонізації законодавства, форми, структури та змісту національної освіти України з європейською. Досліджуючи дану проблему автор дійшла висновку, що в цьому напрямку вже ведеться плідна робота, як на рівні держави, так і на рівні ВНЗ. Проведені структурно-організаційні зміни стосуються: термінів, циклів та форм навчання, освітньо-кваліфікаційних рівнів, наукових ступенів, організації навчального процесу, модулів, кредитних одиниць системи ECTS, градації дипломів, додатків до дипломів тощо.

Другий блок — *якісні реформи*. Вони направлені на досягнення європейського рівня якості вищої освіти України за рахунок забезпечення якості та управління якістю. Управління якістю вищої освіти на національному рівні передбачає здійснення основних адміністративних функцій: нормативно-правового регулювання та контролю (діагностика, моніторинг, оцінка). А управління якістю на рівні ВНЗ має відбуватися за рахунок функціонування центрів якості та впровадження Систем управління якістю за стандартом ISO/ДСТУ 9001:2008 та за рекомендаціями ДСТУ — П ІВА 2:2007 «Настанови щодо застосування ISO 9001:2008 у сфері освіти».

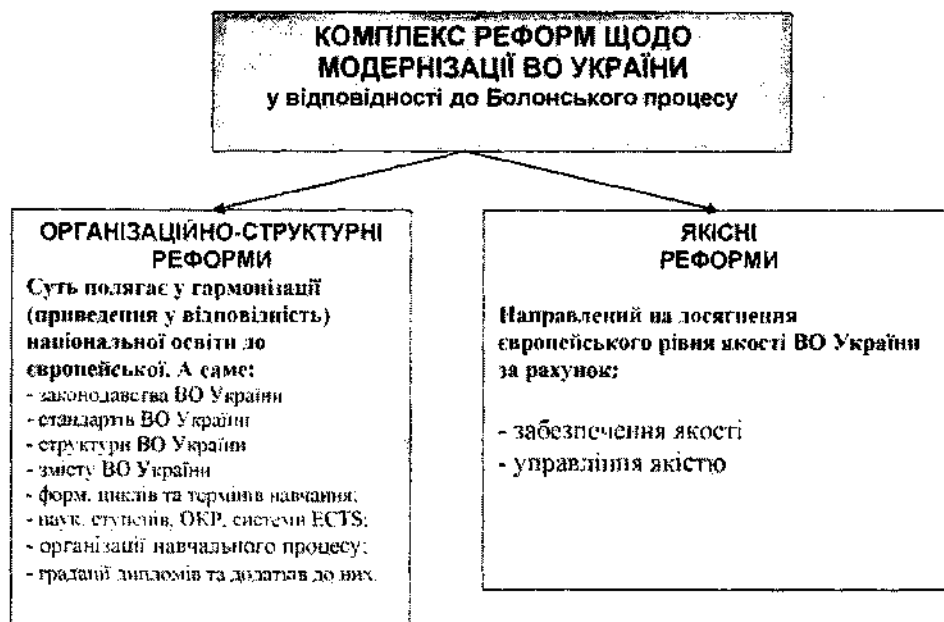

Рис. 1. Комплекс реформ щодо модернізації вищої освіти України

На даний час вища освіта України потребує системного наукового підходу до проблем забезпечення якості вищої освіти. Для цього послідовно виконується план адаптації національної системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів та норм Європейської мережі забезпечення якості, який стосується:

– зовнішнього забезпечення якості вищої освіти на рівні держави та міжнародного освітнього співтовариства;

– та внутрішнього забезпечення якості освітньої послуги на рівні вищих навчальних закладів;

Для виконання вищевказаних планів, як і вимагає Болонський процес, Україна надала ВНЗ автономності. Автономія університетів виступає запорукою того, що вони стануть закладами інноваційного типу, зорієнтованими на стратегічний розвиток та досягнення високого рівня конкурентоспроможності.

Тепер організація внутрішнього життя та управління навчально-виховним процесом визначається самим ВНЗ, але при цьому політика діяльності освітнього закладу у сфері забезпечення якості вищої освіти не повинна вступати у протиріччя з державними стандартами. Це також означає, що ВНЗ сам несе відповідальність за результати освітньої, наукової, виховної, просвітницької та іншої діяльності та сам повинен надавати усім зацікавленим сторонам (державі, суспільству, підприємствам і організаціям та споживачам) гарантії якості наданих освітніх послуг.

З метою подальшого розвитку національної системи освіти та забезпечення якості вищої освіти наказом міністра освіти і науки України № 612 від 13.07.2007 р. Затверджено «план дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» [6].

4 березня 2008 року в Брюсселі (Бельгія) Україна стала повноправним урядовим членом європейського реєстру забезпечення якості (EQAR). Це стало важливим кроком України в напрямі забезпечення європейського рівня якості вищої освіти.

20 березня 2008 року указом Президента України № 244/2008 «Про додаткові заходи щодо підвищення якості освіти в Україні» КМ України дано доручення щодо створення у 2008 році системи моніторингу якості освіти та участі України у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти» [6].

З метою вдосконалення національної системи стандартизації, підвищення ефективності робіт зі стандартизації у сфері забезпечення якісних освітніх послуг та відповідно до Закону України «Про стандартизацію» від 17.05.2001 року № 2408 — III Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики (наказ № 358 від 9 жовтня 2008 р.) створено Технічний комітет стандартизації 163 «Якість освітніх послуг» (ТК). Функції секретаріату уповноважено здійснювати вищому навчальному закладу «Одеський державний інститут вимірювальної техніки» Міністерства освіти і науки України [7].

Мета роботи технічного комітету — забезпечення в Україні можливості впливати на процес надання якісних освітніх послуг; сприяння та прямого застосування в закладах освіти міжнародних та національних стандартів у сфері менеджменту якості освітніх послуг; створення методичного забезпечення щодо застосування міжнародних та національних стандартів у закладах освіти; участь в розробці та розгляді міжнародних та національних стандартів у галузі менеджменту якості освітніх послуг.

На черзі — прийняття нового закону «Про вищу освіту». Міністр освіти переконаний, що «Прийняття нового закону «Про вищу освіту» забезпечить міцний ґрунт для всіх освітянських новацій та реального входження вітчизняної вищої школи до світового та європейського наукового-освітнього простору» [7].

Стурбований проблемами якості вищої освіти на засіданні Уряду Міністр освіти І. Вакарчук сказав наступне: «На теперішньому етапі досить гостро постає проблема якості вищої освіти, бо подальша швидка трансформація вищої освіти неможлива без прийняття нового закону «Про вищу освіту» та надання процедурі акредитації ролі реальної технології покращення якості вищої освіти» [7].

Саме тому, подальшим важливим коком на шляху до забезпечення якості вищої освіти в Україні стало те, що на загальнодержавному рівні офіційно признано роль системи управління якістю. Доказом цьому є той факт, що 23.09.2009 р. на засіданні Уряду розглянуто та затверджено Проект нового Положення про акредитацію ВНЗ у якому до перелік об'єктів, які підлягають контролю та оцінці під час процедури акредитування додано наявність у ВНЗ впровадженої та ефективно функціонуючої системи управління якістю. Слідом за вищевказаною Постановою, будуть впроваджуватись єдині стандарти якості вищої освіти на які розробляються методології та співставні критерії їх оцінки [7].

На сьогодні пріоритетним напрямом державної політики в напрямку забезпечення якості вищої освіти має стати впровадження у ВНЗ системи управління якістю з ціллю забезпечення системності та неперервності управління якістю освітнього процесу.

На стадії формування знаходиться нормативно-правове забезпечення стандартизації вищої освіти в контексті Європейських рекомендацій. Для кращого розуміння процедур впровадження систем менеджменту в освітніх закладах України держава подбала про гармонізацію міжнародних стандартів з національними. Так з 1 січня 2008 року на території України набрав чинності Національний стандарт ДСТУ — П ІВА 2:2007 «Настанови щодо застосування ISO 9001:2008 у сфері освіти» [11]. Цей стандарт — тотожний переклад міжнародної робочої угоди (International Work-shop Agreement) IWA 2:2003 Quality Management Systems — Guidelines for the application of ISO 9001:2000 in education («Системи управління якістю. Настанови щодо застосування ISO 9001:2000 у сфері освіти») [12]. Хочеться сподіватися, що розробка та запровадження систем менеджменту якості допоможе вищим навчальним закладам вистояти в жорсткій конкурентній боротьбі на ринку послуг у сфері вищої освіти.

Визнання прикладної ролі системи управління якістю для ВНЗ — є яскравим доказом того, що уряд та ВНЗ знайшли спільну мову на погляди стосовно шляхів забезпечення якості вищої освіти.

Триває робота по розробці концепції розвитку вищої освіти на 2010-2020 роки та створенню мережі державних органів із забезпечення якості, які проводять усі структурні реформи вищої освіти у відповідності до Болонських угод, а також управляють процесами акредитації, атестації, ліцензування та розробляють загальнонаціональні критерії оцінки якості.

Проводиться велика робота у напрямку гармонізації вітчизняного законодавства у відповідність до європейського [10]. МОН України підготував план та установив терміни удосконалення національної системи забезпечення якості вищої освіти відповідно до стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти. В управлінні ліцензування, акредитації та нострифікації МОН України створено спеціальний відділ з метою співробітництва та вивчення досвіду Європейської мережі забезпечення якості вищої освіти (ENQA). Вже функціонує незалежна державна інспекція забезпечення якості вищої освіти. В регіонах при обласних управліннях освіти створено громадські акредитаційні комітети. Існує національна система моніторингу та визначення рейтингу ВНЗ з метою прийняття управлінських рішень. Паралельно формується система моніторингу і визначення рейтингу ВНЗ, яка використовує при оцінюванні діяльності міжнародні показники якості вищої освіти [7].

На черзі реалізація таких складних проектів у напрямку забезпечення якості вищої освіти, як:

— створення незалежних агенцій із моніторингу та оцінки якості та створення системи контролю за їхньою діяльністю;

- міжнародна участь вітчизняної вищої освіти у таких аспектах, як управління, зовнішнє оцінювання та зовнішня перевірка національних агенцій забезпечення якості вищої освіти;
- членство у європейській та міжнародній мережі забезпечення якості ВО;
- залучення громадськості до зовнішнього оцінювання агенцій забезпечення якості вищої освіти [7].

Також на даному етапі МОН України проводиться велика робота по створенню систем та методик діагностики й контролю якості вищої освіти. Та потрібно мати розуміння того, що система контролю (моніторинг, оцінювання) може ефективно здійснюватись лише тоді, коли буде налагоджена система управління якістю вищої освіти, яка налаштована на постійне вдосконалення якості [7].

Однак, не зважаючи на такі активні реформи на всіх рівнях забезпечення якості вищої освіти, дана проблема залишається актуальною для України, адже в рамках Болонського процесу щороку проводиться Європейська інвентаризація та загальна оцінка країн-учасниць за єдиними індикаторами забезпечення якості освіти [6]. Аби отримати високу оцінку, вітчизняна освіта не повинна зупинитись на шляху до вдосконалення якості.

Висновки та перспективи у даному напрямку. Отже, після підписання доленосного документу на Бергенській конференції, усі програми реструктуризації та модернізації системи вищої освіти України, були пов'язані з впливом досить потужного зовнішнього фактору — Болонського процесу. Основним напрямком розвитку системи вітчизняної вищої освіти в контексті перспектив її розвитку на рівні європейського регіону є забезпечення належного рівня її якості.

В рамках даного дослідження було проаналізовано вимоги європейського освітнього співтовариства щодо забезпечення якості вищої освіти на всіх рівнях (міжнародному, національному та рівні ВНЗ) а також узагальнено конкретні практичні кроки України у напрямку забезпечення якості вищої освіти.

В результаті даного дослідження було доведено, що Україною вже зроблено значний крок у даному напрямку. Для подальшої інтеграції вітчизняної освіти у Європейський освітній простір та з метою підтримання її на високому рівні, доцільно створити систему забезпечення якості вищої освіти, котра врахує та збалансує вимоги європейського освітнього співтовариства, національні особливості, інтереси ВНЗ та потреби сложивачів освітніх послуг.

Використані літературні джерела

1. Андрущенко В. Педагогічна освіта України в стратегії Болонського процесу: Бесіда с ректором педагогічного університету ім. М. Драгоманова В. Андрущенко // Освіта України. — 2004. — 17 лютого. — С. 4.
2. Віткін Л.М., Волков О.І., Хімичева Г.І., Зенкін А.С. Системи якості ВНЗ: теорія і практика. Монографія. — К. — 2006. — 300с.
3. Віткін Л.М., Хімичева А.И., Демиденко О.А. Анализ тенденций развития систем управления качеством высших учебных заведений в условиях быстроменяющихся требований потребителя проблемы экономики организаций та управління удк 006.015.5:378 / Вісник КНУТД № — 2, 2008, с. — 86-93/.
4. Віткін Л. М., «Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах» Матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні», CEUME.
5. Загальноєвропейський досвід — досягнення цілей. — Компоніке Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей» м. Берген, 19-20 травня 2005 р. // Освіта України. — 2005.— 5 липня. — № 50. — С. 5.
6. Карпенко М Система забезпечення якості вищої освіти у болонському процесі та механізми її імплементації в Україні Національний інститут стратегічних досліджень, відділ гуманітарної політики <http://www.niss.gov.ua/monitor/juni08/16.htm>.
7. Урядовий портал «Події дня». Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/news>.
8. Шевченко В. О. Імплементація принципів болонського процесу у вищих навчальних закладах Півдня України «Стратегічні пріоритети» Наукове видання національного інституту стратегічних досліджень № 2 (3), 2007 р.
9. Якість освіти у контексті понятійно-категоріального апарату проблеми Кудикіна Н. В., Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції від 16-17 грудня 2009 КМПУ імені Б. Д. Грінченка, Центр моніторингу столичної освіти. Київ 2009 ст. 3.
10. The European Standards and Guidelines for Quality Assurance (ESG) in the European Higher